

Світлана Мирославівна СКОЧИЛЯС

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та публічного управління,
Тернопільський національний економічний університет

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Скочиляс, С. М. Економічні механізми розвитку інноваційної діяльності підприємств [Текст] / Світлана Мирославівна Скочиляс // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. – Том 23. – № 2. – С. 181-186. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Сучасний стан інноваційної діяльності характеризується низькою інноваційністю, інституційною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічних, економічних та соціальних аспектів. Аналіз багатовекторної категорії «інновації» дає змогу деталізувати її сутність та запропонувати власну інтерпретацію, тому актуалізується значущість систематизації знань у інноваційній сфері з виокремленням основних аспектів.

Мета. Розгляд концептуальних основ інноваційної спроможності економіки України, узагальнення яких дозволить сформулювати належне теоретико-методологічне обґрунтування на основі дослідження тенденцій інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Метод (методологія). Методологічним підґрунтям є сукупність системного, діалектичного та порівняльного аналізу, що забезпечило всебічність дослідження інноваційного розвитку. Під час опрацювання понятійного апарату застосовано такі наукові методи пізнання, як аналіз, синтез, наукове узагальнення, порівняння, системний підхід, метод компонентного аналізу, економіко-статистичний аналіз.

Результати. На підставі науково-практичних праць виокремлено сутнісні проблеми розвитку інноваційної діяльності підприємств України, систематизовано концептуальні підходи до визначення інноваційної діяльності, запропоновано оцінку поточних тенденцій та потенційної можливості інституційного забезпечення інноваційного розвитку, сформовано теоретико-методологічний базис його технології в Україні, що дасть змогу створити належні висхідні передумови зміцнення та розвитку факторних конкурентних переваг суб'єктів господарювання, які створюють значну частку доданої вартості та формують вітчизняний економічний потенціал. Виявлено основні тенденції та перспективи подальшого розвитку інноваційної діяльності в нашій державі.

Ключові слова: інновації; інноваційний процес; інноваційна діяльність; венчурні фонди; інноваційна інфраструктура; комерціалізація.

Svitlana Myroslavivna SKOCHYLYAS

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Management and Public Administration,
Ternopil National Economic University

**ECONOMIC MECHANISMS OF DEVELOPMENT
OF INNOVATION ACTIVITIES OF ENTERPRISES**

Abstract

Introduction. The current state of innovation activity is characterized by low innovation, institutional incompleteness, inconsistency and imbalance of technological, economic and social aspects. Analysis of multi-vector category "innovation" enables specification of its nature and gives an opportunity to offer the author's interpretation of this concept. So, the importance of systematization of knowledge in the field of innovation form becomes the actual reality. It helps to distinguish the fundamental aspects.

Purpose. The aim of the article is to review the conceptual basis of innovative capacity of Ukraine's economy. Such generalization will help to form proper theoretical and methodological study on the basis of research of trends in

© Світлана Мирославівна Скочиляс, 2016

---

innovative activity of entities.

The method (methodology). A set of systemic, dialectical and comparative analysis, which has ensured the comprehensiveness of research of innovative development, is the methodological basis of the research. In the process of study of the conceptual apparatus we have applied such scientific methods of knowledge as analysis, synthesis, scientific generalization, comparison, system approach, the method of component analysis, economic and statistical analysis.

Results. On the basis of scientific and practical papers we have singled out the essential problems of innovation activity of enterprises of Ukraine. The conceptual approaches to the definition of innovation are systematized. The assessment of current trends and the potential for institutional support of innovative development are proposed. The theoretical and methodological basis of its technologies in Ukraine is formed. It will enable a proper ascending of prerequisites to strengthen and develop competitive advantages of entities. The basic tendencies and prospects of further development of innovation in our country are revealed.

Keywords: innovation; innovation process; innovation; venture capital funds; innovation infrastructure; commercialization.

JEL classification: O320

Вступ

В умовах реформування економіки України та євроінтеграції інновації стають найвагомим чинником економічного зростання, який обумовлює рівень конкурентоспроможності національного господарства та забезпечує сталий розвиток країни. Інноваційність є визначальною характеристикою сучасних науково-технічних, виробничих, соціально-економічних та усіх суспільних процесів.

Подолання наслідків кризи і перехід до стійкого зростання безпосередньо залежить від ефективності зусиль держави та бізнесу в контексті розгортання процесів диверсифікації економіки, підвищення рівня її інноваційності та створення умов для реалізації креативних здібностей. Такий шлях обумовлює необхідність істотних перетворень в інституційному середовищі ведення бізнесу в Україні, формування сприятливого інноваційного клімату, активізації досліджень і розробок, здійснення прориву у сфері використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій. Україні належить подолати значне відставання за рівнем інноваційної активності підприємств порівняно з розвиненими країнами світу і насамперед своїми сусідами - країнами ЄС.

Щоб вирішити згадані завдання, потрібно систематизувати категорійно-понятійний базис теоретичних підходів. Встановлено, що вітчизняні та зарубіжні вчені звертають значну увагу на дослідження категорій і понять, таких, як інновації, інноваційна діяльність, інноваційно-інвестиційна діяльність. Але мінливість економічного середовища та зміна орієнтирів розвитку промислових підприємств потребує адаптивності теоретичного підходу та економічного оцінювання інноваційної діяльності.

Доцільно зазначити, що інноваційна діяльність підприємств і підвищення її ефективності є об'єктом постійних наукових пошуків. Багато теоретичних і прикладних аспектів здійснення інноваційної діяльності промислових підприємств знайшли своє відображення у працях таких відомих вітчизняних і зарубіжних вчених, як В. Геець, А. Гриньов, С. Ілляшенко, Н. Краснокутська, Б. Твісс, Р. Фатхутдінов, Л. Федулова, Й. Шумпетер, А. Яковлев. Відповідно, у наукових джерелах наявні різноманітні підходи до визначення понять «інновація» та «інноваційна діяльність».

Мета та завдання статті

Мета статті – розгляд концептуальних основ інноваційної спроможності економіки України, узагальнення яких дозволить сформувати належне теоретико-методологічне обґрунтування на основі дослідження тенденцій інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Семантичний аналіз категорії «інновація» за своїм значенням пов'язаний з низкою понять, які незаперечно впливають на онтологію предметної галузі. Тому проаналізуємо наявні варіації дефініцій на адаптивність та застосовність до економічного оцінювання інноваційної діяльності. Сьогодні термін «інновація» використовується як окремо, так і для визначення низки споріднених понять: «інноваційна діяльність», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» та ін.

У поданні [5] інноваційну діяльність розуміють в аспекті комерціалізації результатів наукових досліджень і розробок, залишаючи поза визначенням інновації екологічного та соціального спрямування, які безпосередньо не сприяють випуску нових конкурентоспроможних товарів і послуг, але підвищують лояльність покупців до підприємства й торгової марки, що надалі збільшує обсяги продажу. Отже, врахування фактору конкурентоспроможності промислового підприємства у визначенні

інноваційної діяльності є неповним. Цей підхід не адаптивний до економічного оцінювання та до залучення підприємствами джерел для фінансування інноваційно-інвестиційної діяльності.

А. І. Яковлев [10] розширює зміст процесу на блок реалізації та сферу управління. Оригінальним є його альтернативне трактування з точки зору управління, де інноваційна діяльність визначається як складна динамічна система дій та взаємодії різних методів, факторів і персоналу. Як вважає Н. В. Краснокутська [4], інноваційна діяльність – це комплексний процес, який охоплює такі види робіт, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічну діяльність, яка об'єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об'єктів, інформаційну та маркетингову діяльність. Р. А. Фатхутдінов [8] стверджує, що інноваційна діяльність – процес зі стратегічного маркетингу, НДДКР, організаційно-технологічної підготовки виробництва, впровадження та поширення інновацій в інші сфери.

Як бачимо, інноваційну діяльність описують з різних позицій. На нашу думку, останню доцільно розглядати з урахуванням взаємовідносин, взаємодії та зв'язків між ринком та інноваційною діяльністю підприємства. Тобто інновації доцільно тлумачити не тільки з точки зору функцій виробництва, але й з погляду їхнього якісного рівня. Споживачі самі вибирають споживчі властивості інновації. Це зумовлено тим, що інноваційна діяльність є одним з основних елементів системи управління виробництвом, а отже, справляє значний вплив на її організацію, структуру, функції, методи й засоби, а також на критерії оцінки ефективності.

Отже, інноваційна діяльність – це діяльність у межах інноваційного процесу, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг, *яка охоплює ідейний пошук, трансформацію розробок і результатів наукових досліджень, інших науково-технічних досягнень у технологічно нові, вдосконалені продукти або послуги, нові та вдосконалені технологічні процеси або способи проведення (передачі) послуг, у конкурентні переваги підприємства, товарів та послуг.*

Зараз в усьому світі інноваційну діяльність вважають ключем до конкурентоспроможності окремих фірм і економіки країни загалом. Завдяки їй зростає обсяг виробництва та реалізації, підвищується прибутковість, конкурентоспроможність, а також прискорюється забезпечення ринку якісно новими видами продукції. За даними звіту Всесвітнього економічного форуму про глобальну конкурентоспроможність 2014–2015 рр. Україна посіла 76-е місце. У рейтингу «Індексу глобальної конкурентоспроможності 2015–2016» Україна знаходиться на 79 місці зі 140 країн світу між Гватемалою та Таджикистаном. Причому показник конкурентоспроможності України також знизився: на 0,11 з 4,14 до 4,03 [11]. Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) є найбільш комплексним вимірником конкурентоспроможності країн, який узагальнює експертні оцінки більш ніж 1300 незалежних експертів та дані офіційної статистики з різних країн.

Індекс глобальної конкурентоспроможності складений з 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, що знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, які впливають на бізнес-клімат у досліджуваних країнах), а на одну третину - із загальнодоступних джерел (статистичні дані і результати досліджень, які здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями).

За результатами 2015 року, Україна має декілька конкурентних переваг за інноваціями. Посіла 29 місце у рейтингу за наявністю наукових та інженерних кадрів, 43 – за якістю науково-дослідних закладів та 50 – за кількістю патентів на винаходи. Очевидно, що інновації є потенціалом для зростання економіки. Задля цього необхідні зусилля держави і бізнесу: слід збільшити державні закупівлі високотехнологічної продукції (наразі Україна знаходиться на 98-у місці) та вдосконалити співпрацю університетів і бізнесу у науці та інноваціях (74-е місце).

Саме в скрутній кризовій ситуації інноваційна діяльність має всі шанси сприяти інтенсивному розвитку промисловості, забезпечивши випуск конкурентоспроможної продукції та активніше вплинути на процеси реструктуризації, яка неодмінно сприятиме успішному виходу з кризи.

Згідно зі статистичними даними у 2014 році інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1609 підприємств або 16,1 % загальної кількості промислових підприємств. Переважна частина інновацій, здійснюваних промисловими підприємствами проводиться за рахунок власних коштів – 72,9 % у 2014 році, 75,1 % у 2013 році, 71,3 % у 2010 році, розмір яких напряму залежить від обсягів збуту та прибутку кожного суб'єкта господарювання (див. табл. 1). Незначна кількість підприємств (2,8 % у 2010 році та 1,3 % у 2014 році) користується підтримкою державного або місцевого фінансування. Не зацікавлені у фінансуванні інноваційної діяльності інвестори, частка вітчизняного або іноземного інвестування за досліджувані роки не перевищила 1,5 % (у 2014 році 6 промислових підприємств скористалися коштами вітчизняних інвесторів і 11 підприємств – коштами іноземних інвесторів). У 2014 році порівняно з 2013 роком знизилось кредитування інновацій з 3,2 % до 2,4 %.[2]

Таблиця 1. Кількість промислових підприємств за джерелами фінансування інновацій

Показники	2010 рік		2013 рік		2014 рік	
	тис. грн	У відсотках до загальної кількості інноваційно активних підприємств	тис. грн	У відсотках до загальної кількості інноваційно активних підприємств	тис. грн	У відсотках до загальної кількості інноваційно активних підприємств
Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	1462	-	1715	-	1609	-
у тому числі за рахунок власних коштів	1043	71,3	1288	75,1	1173	72,9
державного бюджету	23	1,6	10	0,6	9	0,6
місцевих бюджетів	17	1,2	24	1,4	12	0,7
позабюджетних фондів	2	0,1	1	0,1	3	0,2
вітчизняних інвесторів	12	0,8	12	0,7	6	0,4
іноземних інвесторів	11	0,8	12	0,7	11	0,7
кредитів	36	2,5	55	3,2	39	2,4
інших джерел	8	0,5	11	0,6	6	0,4

Тому більшості підприємств необхідні зовнішні джерела фінансування, яких існує досить обмежена кількість на недосконалому фінансовому ринку України. Так, наприклад, у багатьох розвинених країнах світу інститути спільного інвестування (ICI) спрямовують кошти інвесторів до інноваційної сфери. В Україні станом на 01.01.2014 р. частка венчурних фондів у загальних активах українських ICI складає 94,6 %. А тенденції їх діяльності абсолютно інші — венчурні фонди досить слабо орієнтовані на нові технології, їх кошти інвестуються здебільшого в будівництво, торгівлю, сільське господарство та переробку сільгосппродукції [6].

Проте спостерігаються й інші тенденції. Так у квітні 2013 р. венчурні фонди «Runa Capital», «Almaz Capital», «TA Venture» й інноваційний парк «BIONIC Hill» оголосили про створення грантового фонду «Global Technology Foundation» (GTF). Фонд надаватиме гранти та підтримку перспективним українським ІТ-проектам передпроектної стадії розвитку. Згідно з планами засновників, головне завдання GTF — створити ефективний механізм передінвестиційної підтримки стартапів, що сприяє розвитку венчурної інфраструктури й екосистеми високотехнологічного бізнесу. Підтримуються технологічні проекти у таких галузях, які швидко розвиваються: програмне забезпечення, Інтернет, мобільні застосування. Прогнозується, що в найближчі кілька років частка ІТ у ВВП України повинна зрости у п'ять-шість разів, з 0,5 % до 2,5-3 %. Також у травні 2013 р. в Україні відкрився новий венчурний фонд «Harry Farm Fund», який об'єднав венчурних інвесторів України і США. Американсько-український інноваційний фонд «Harry Farm Fund» спрямований на підтримку ІТ-стартапів, спрямованих на завоювання глобальних ринків. У фокусі фонду — нові технології, що трансформують традиційні галузі бізнесу, особливо «Enterprise SAAS», «Consumer Digital», «Media Technologies», «Finance/Payments» [6].

Для прискорення інноваційних процесів є суттєвою реалізація проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 19.09.2014 № 5093 щодо застосування державою фінансово-кредитних та податкових важелів для створення економічно сприятливих умов для ефективного здійснення наукової й науково-технічної діяльності, забезпечення до 2025 року зростання фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3 % валового внутрішнього продукту.

Визначення пріоритетних напрямків у галузі інноваційної діяльності має бути:

- пов'язано з вирішенням економічних завдань відповідної економічної стратегії розвитку держави (забезпечення енергоефективності, енергозабезпечення, переходу на альтернативні джерела енергії,

---

реструктуризація виробництв з низькою доданою вартістю, відновлення та посилення експортного спрямування галузей машинобудування, літакобудівної, космічної, суднобудівної, виробництва військової техніки тощо);

- спрямовано на вирішення нагальних питань щодо створення та розвитку системи фінансування наукової та науково-технічної, інноваційної діяльності та інноваційної інфраструктури;
- орієнтовано на підтримку науково-технічної та інноваційної діяльності наукових колективів та підприємств, які здійснюють розробки п'ятого та шостого технологічних укладів [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Відсутність в Україні зацікавленості в інноваційному розвитку на політичному рівні, гальмування підтримки інноваційної діяльності, а подекуди - і пряма протидія їй основних міністерств вимагає аналізу соціальних та економічних підстав такого становища. Основна причина невиконання законодавства у сфері науки та інновацій в Україні, складнощі його розроблення та ухвалення пов'язані з тим, що нормативно-правові акти ухвалюються за відсутності інноваційно спрямованої економічної стратегії України. Тому основним завданням є вироблення довгострокової програми економічного розвитку країни, в основі якої - застосування новітніх досягнень науки та техніки.

Інноваційна діяльність вітчизняних промислових підприємств характеризується низькою активністю порівняно з розвинутими країнами. Причинами неефективної інноваційної політики підприємств є негативне інвестиційно-інноваційне середовище бізнесу, що зумовлене: обмеженістю джерел фінансування; складністю дозвільних процедур; недостатньою інформованістю про сучасні технології та можливості ринків. Потребує подальших досліджень стимулювання інноваційної діяльності підприємств, сприяння поширенню інновацій та зменшення факторів, які перешкоджають діяльності українських інноваційних підприємств створити належні висхідні передумови зміцнення та розвитку конкурентних переваг суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Геєць, В. М. Інноваційна Україна: національна доповідь / В. М. Геєць, А. І. Даниленко, Е. М. Лібанова та ін. НАН України. – К., 2015. – 336 с.
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Кучер, Т. Л. Інноваційні фінансові інструменти: теоретичні засади процесу утворення [Текст] / Т. Л. Кучер, В. С. Свірський // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8 [34]. – С. 248-251.
4. Краснокутська, Н. В. Інноваційний менеджмент [Текст]: навч. посібник / Н. В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
5. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : закон України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
6. Терьошкіна, Н. Є. Фінансово-економічні механізми реалізації національної інноваційної стратегії / Н. Є. Терьошкіна // Інноваційна економіка. – Вип. 2. – 2015. – С.12-17.
7. Твисс, Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М. : Экономика, 1989. – 271 с.
8. Фатхутдинов, Р. А. Инновационный менеджмент [Текст]: учебник для вузов / Р. А. Фатхутдинов– М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интеллект-синтез», 1998.– 600 с.
9. Федулова, Л. І. Інноваційна політика [Текст]: підручник / Л. І. Федулова, А. А. Мазаракі, Г. О. Андрощук. – К.: КНТЕУ, 2012. – 604 с.
10. Яковлев, А. І. Інноваційна діяльність як фактор економічного розвитку малих підприємств [Текст] / А. І. Яковлев// Економіка: реалії часу. – 2014. – Вип. 2. (12). – С. 115-119.
11. The Global Competitiveness Report 2014–2015 // World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2014-15.pdf.

References

1. Heyets', V. M., Danylenko, A. I., Libanova, E. M. (2015). *Innovatsiyna Ukrayina*. Kyiv.
2. *Derzhavna sluzhba statystyky*. (2016). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Kucher, T. L., Svirs'kyi, V. S. (2012). Innovatsiyni finansovi instrumenty: teoretychni zasady protsesu utvorennya. *Innovatsiyna ekonomika*, 8 [34], 248-251.
4. Krasnokuts'ka, N. V. (2003). *Innovatsiynyy menedzhment*. Kyiv: KNEU,.
5. *Pro innovatsiynu diyal'nist'*. (2016). Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
6. Ter'oshkina, N. Ye. (2015). Finansovo-ekonomichni mekhanizmy realizatsiyi natsional'noyi innovatsiyanoi stratehiyi. *Innovatsiyna ekonomika*, 2, 12-17.
7. Tviss, B. (1989). *Upravlenye nauchno-tekhnicheskymy novovvedenyuyamy*. Moscow : Ekonomika.
8. Fatkhutdinov, R. A. (1998). *Innovatsionnyy menedzhment*. Moscow: Byznes-shkola «Intellect-sintez».
9. Fedulova, L. I., Mazaraki, A. A., Androshchuk, H. O. (2012). *Innovatsiyna polityka*. Kyiv: KNTEU.

-
10. Yakovlev, A. I. (2014). Innovatsiyna diyal'nist' yak faktor ekonomichnoho rozvytku malykh pidpryyemstv. *Ekonomika: realiyi chasu*, 2 (12), 115-119.
  11. *The Global Competitiveness Report 2014-2015*. (2015). World Economic Forum. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2014-15.pdf.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2016 р.